

УДК 911.3

Чернова Г.В.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Суспільно-географічні аспекти злочинності Вінницької області

В наш час у суспільстві спостерігається зростання соціальних негараздів, одним з яких є злочинність. В українському суспільстві є тенденції до збільшення кількості злочинів, а особливо злочинів проти особистості, приватної власності громадян. Тому доцільним є вивчення злочинності у територіальному аспекті. Результати таких досліджень можуть бути використані правоохоронними органами під час боротьби зі злочинністю у конкретних регіонах. У статті розглядаються сучасні суспільно-географічні аспекти злочинності Вінницької області. Проаналізовано динаміку показників злочинності та структуру злочинів серед населення області з 2000 по 2013 рр. Розглянуті головні фактори, що впливають на поширення злочинності. Визначений коефіцієнт парної кореляції між рівнем злочинності адміністративних районів області та соціально-економічними показниками, зокрема рівнем урбанізації, безробіття, забезпеченості житлом та розміром середньої місячної зарплати. Розповсюдження злочинності у нашому суспільстві пов'язане із соціальною структурою населення: збільшення кількості безробітних, розлучень, матерів-одиначок, посилення розшарування населення за доходами. Ці процеси охоплюють майже усі верстви населення і сприяють відокремленню індивіда від культури та соціуму. Необхідна активна державна політика у створенні економічних, соціальних і політичних умов для забезпечення потреб молоді, реалізації її навчальних та трудових інтересів. Велике занепокоєння викликає явище злочинності серед неповнолітніх, які в майбутньому становитимуть працездатне населення та основну частину економічно-активного населення області. Тому ситуація є дуже нестабільною та складною, що зумовлює її попередження, пошук нових методів та заходів, які б сприяли поступовому зменшенню злочинності у середовищі неповнолітніх. У статті відображена територіальна диференціація злочинності та судимості регіону в 2013 р. Встановлені головні закономірності виникнення та функціонування злочинності у різних районах, які різняться за соціальними, економічними, культурними та іншими характеристиками.

Ключові слова: злочинність, коефіцієнт злочинності, фактори злочинності, злочин, структура злочинності, профілактика злочинності, регіональні відмінності.

Чернова А.В. Общественно-географические аспекты преступности Винницкой области. В наше время в обществе наблюдается повышение социальных неурядиц, одной из которых является преступность. В украинском обществе есть наличие тенденций к увеличению преступности, в особенности преступлений против личности, частной собственности граждан. Поэтому целесообразно изучение преступности в территориальном аспекте. Результаты таких исследований могут быть использованы правоохранительными органами во время борьбы с преступностью в конкретных регионах. В статье рассматриваются современные общественно-географические аспекты преступности Винницкой области. Проанализирована динамика показателей преступности и структура преступлений среди населения области с 2000 по 2013 г. Рассмотрены главные факторы, что влияют на распространение преступности. Определен коэффициент парной корреляции между уровнем преступности административных районов области и социально-экономическими показателями, особенно уровнем урбанизации, безработицы, обеспеченности жильем и размером средней месячной зарплаты. Распространение преступности в нашем обществе связано с социальной структурой населения: увеличение количества безработных, разводов, матерей-одиначек, усиления расслоения населения за доходами. Эти процессы охватывают почти все слои населения и способствуют отделению индивида от культуры и социума. Необходима активная государственная политика в создании экономических, социальных и политических условий для обеспечения потребностей молодежи, реализации их учебных и трудовых интересов. Обеспокоенность вызывает преступность среди несовершеннолетних, которые в будущем будут составлять работоспособное население и основную часть экономически активного население области. Поэтому ситуация является очень нестабильной и сложной, что требует поиска новых методов и мероприятий, которые бы способствовали постепенному уменьшению преступности в среде несовершеннолетних. В статье отобразена территориальная дифференциация преступности и судимости региона в 2013 г. Установлены главные закономерности возникновения и функционирования преступности в разных районах,

которые отличаются социальными, экономическими, культурными и другими характеристиками.

Ключевые слова: преступность, коэффициент преступности, факторы преступности, преступление, структура преступности, профилактика преступности, региональные отличия.

Chernova A.V. Public-geographical criminality' aspects of Vinnitsa region. As our society has a growing social problems, one of which is a crime. Ukrainian society has a tendency to increase the number of crimes, especially crimes against the person, privately owned. Therefore, it is reasonable to study crime in territorial aspect. The results of these studies can be used by law enforcement agencies in the fight against crime in specific regions. The modern public-geographical criminality aspects of the Vinnitsa area are examined in the article. The dynamics of indexes of criminality and crimes' structure are analyzed among the population of area from 2000 to 2013. The main factors that influence on distribution of criminality are considered. The coefficient of pair correlation between the level of criminality of administrative districts of area and socio-economic indexes, especially by the level of urbanization, unemployment, by housing and size of middle monthly pay-envelope is determined. Distribution of crime in our society is related to the social structure of the population, an increase in the number of unemployed, divorce, single mothers, increased stratification of the population by income. These processes cover almost all segments of the population and contribute to the separation of the individual from society and culture. An active government policy to create economic, social and political conditions for the needs of youth, implementation of educational and labor interests is necessary now. The great concern is the phenomenon of juvenile delinquency, which in the future will make the working-age population and the bulk of the economically active population. Therefore, the situation is very volatile and complex, resulting in prevention, finding new methods and measures that would facilitate the gradual reduction of crime among juveniles. In the article territorial differentiation of criminality and previous conviction of region is represented in 2013. The main patterns of emergence and functioning of crime in different areas, which differ in social, economic, cultural and other characteristics, are installed.

Key words: criminality, coefficient of criminality, factors of criminality, crime, structure of criminality, prophylaxis of criminality, regional differences.

Наявність проблеми. В наш час у суспільстві спостерігається зростання соціальних негараздів, одним з яких є злочинність. В українському суспільстві є тенденції до збільшення кількості злочинів, а особливо злочинів проти особистості, приватної власності громадян. Тому доцільним є вивчення злочинності в територіальному аспекті. Результати таких досліджень можуть бути використані правоохоронними органами під час боротьби зі злочинністю в конкретних регіонах. Важливим є й те, що теоретичні результати таких досліджень можуть встановити закономірності виникнення та функціонування злочинності у різних регіонах, які різняться за соціальними, економічними, культурними та іншими характеристиками.

Аналіз наявних досліджень з проблематики. Дослідження просторового розповсюдження злочинності є назрілим та надзвичайно важливим питанням, позитивне вирішення якого, по-перше дозволить вивчати феномен злочинності в географічному просторі, по-друге, буде мати суттєве прикладне значення для потреб державних органів та громадськості. Вивчення географії злочинності дозволяє з'ясувати специфіку причин та умов злочинності в різних географічних районах з погляду впливу на них місцевих особливостей. Серед українських вчених, що досліджували географію злочинності варто назвати Шаблія О.І., Заставного Ф.Д., Гладкого О.В., які розглядали цю проблему в межах України, Білецького М.І., Скабару Р.М., Лабінську Г. – у межах Львівської області та ін.

Мета статті: дослідити суспільно-географічні аспекти злочинності і встановити характер їх взаємодії з особливостями окремих сфер суспільного життя.

Результати дослідження. Зміст і обсяг поняття “злочин” змінювався упродовж всієї історії людства. Головною закономірністю злочинності визнано її абсолютне і відносне зростання. Паралельно з виникненням нових видів злочинності відбувався розвиток досліджень, спрямованих на подолання впливу

на суспільство цього негативного явища [3]. Вінницька область належить до територій із відносно низьким в Україні рівнем судимості та злочинності. Регіон у 2013 р. займав 11 місце серед областей України за кількістю злочинів.

Злочини мають низку ознак, спільних з іншими правопорушеннями: є небезпечними для суспільства; здійснюються усвідомлено; вчиняються всупереч заборон, визначених кримінальним законодавством. Однак, на відміну від адміністративних, цивільних чи дисциплінарних проступків, злочини мають підвищений рівень суспільної небезпеки. Крім того, злочином є лише те діяння, яке прямо передбачене Кримінальним кодексом України.

У період з 1990 р. по 2013 р., за даними Міністерства внутрішніх справ України, кількість зареєстрованих злочинів у Вінницькій області зазнала значних коливань. Починаючи з 1995 р. злочинність почала знижуватися, досягнувши мінімальних значень у 2012 р. (9852). Однак у 2013 р. відбувся значний стрибок у рівні злочинності, що сягнув 14880 злочинів [4] (рис. 1).

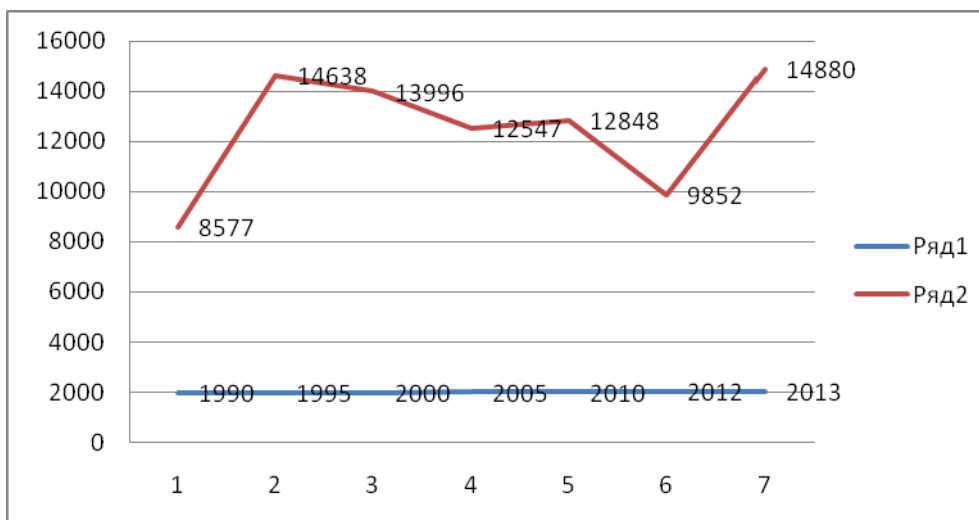

Рис. 1. Кількість зареєстрованих злочинів у Вінницькій області

Серед 14880 злочинів, що були скоєні у 2013 р., окремо виділяють такі види: навмисні вбивства, навмисні тяжкі тілесні ушкодження, зґвалтування, хуліганство, розбої, грабежі і вимагання (рис. 2).

У 2013 р. перше місце займали грабежі, які становили 353 випадки, ще одним масштабним видом злочинності є хуліганство з 242 випадками [4]. Зміни у структурі злочинності були спричинені зміною соціально-політичної обстановки, яка склалася не лише в області, а й в країні загалом, у результаті чого зазнав змін і соціальний стан населення.

Аналізуючи кількість зареєстрованих злочинів області, чітко видно, що найбільшу кількість злочинів було зареєстровано у 1995 р. Різке збільшення кількості злочинів було спричинено розпадом СРСР. Адже криза середини 90-х років ХХ ст. супроводжувалася не лише змінами у доходах населення, а й високим рівнем злочинності, особливого значення набували організовані злочинні угруповання, які здебільшого займалися хуліганством та грабежами.

У віковій структурі злочинності Державна судова адміністрація виділяє такі групи: 14-17, 18-24, 25-29 та 30 років і старше. Найбільша частка злочинів припадає на групу від 30 років. Однак, друге місце за кількістю здійснених

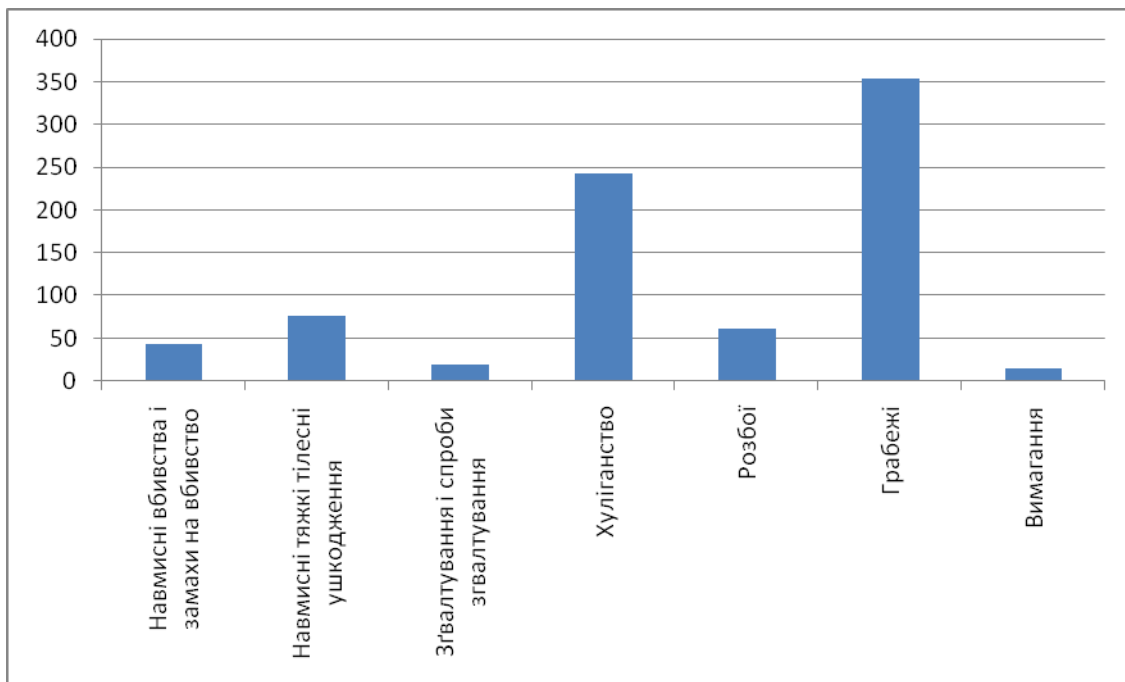

Рис. 2. Кількість злочинів за окремими видами у Вінницькій області у 2013 р.

злочинів займає група людей від 18 до 24 років, що пов'язано з психологічними та соціальними умовами становлення молоді у нашому суспільстві (рис. 3).

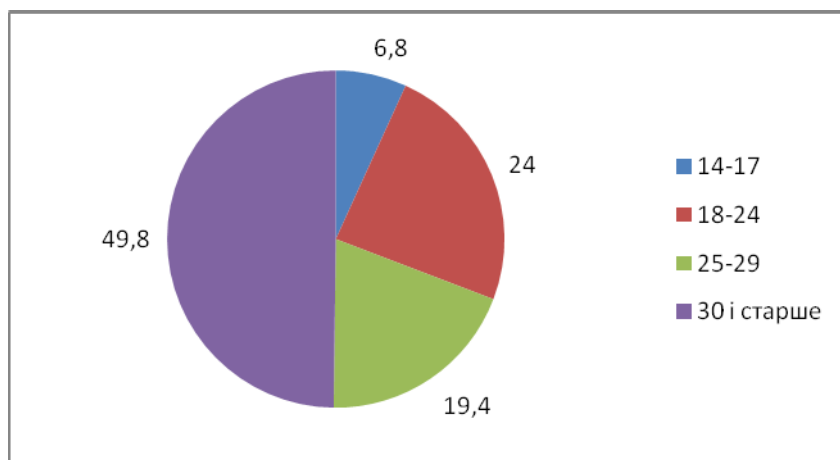

Рис. 3. Кількість засуджених у Вінницькій обл. у 2013 р. за віковими групами

Необхідно звернути увагу на підліткову злочинність, що є трагічним явищем сучасності. Найбільш поширеними злочинами серед неповнолітніх є крадіжки індивідуального і державного майна. При цьому правопорушники часто використовують силу: вступають у бійку, заподіюють тілесні ушкодження. Варто зазначити, що багато злочинів були скоєні неповнолітніми у стані алкогольного сп'яніння. Найбільшу кількість злочинів у 2013 р. неповнолітні вчинили проти статевої свободи та статевої недоторканості, довікілья та власності.

Щодо кількості і складу неповнолітніх, які перебували на обліку в підрозділах кримінальної міліції у справах неповнолітніх, 60,5% злочинів припадає на учнів середніх навчальних закладів та 19,6% – на учнів професійно-технічних навчальних

закладів. Серед підлітків, які не працювали і не навчалися, на обліку знаходиться 18,3%. Підлітки, які мають лише одного з батьків, складають 45,5% тих, що знаходяться на обліку, неповнолітні, які проживають у дитячих будинках, інтернатах, – 8,0%, ті, що не мають батьків – 1%.

Причиною підліткової злочинності найчастіше є неналежний догляд за дітьми батьків або їхня відсутність. Загальне зниження рівня життя, неблагополуччя сімей, які з втратою прибутку втрачають і моральні цінності, відсутність нормальних побутових умов – все це призводить до того, що діти, прагнучи жити так, як усі, намагаються досягти цього шляхом крадіжок та інших злочинів. Крім того, згубний вплив на неповнолітніх справляє телебачення, що пропагує насильство і життя заради власного задоволення.

Однією з важливих кримінологічних проблем суспільства завжди була і залишається жіноча злочинність. Хоча вона й не набуває домінуючого характеру, проте залишається значною, що є небезпечним, адже рівень і структура цього виду злочинності значною мірою є показником морального здоров'я суспільства, є індикатором його духовності та ставлення до основних людських цінностей.

Пік жіночої злочинності припав на 2005 р. (17,6% від загальної кількості засуджених) і поступово знизився в наступні роки. Частка жіночої злочинності у 2013 р. склала 12,9% [4]. Жіноча злочинність відрізняється від чоловічої й за якісними показниками. Основними специфічними причинами жіночої злочинності можна назвати такі: значно більша і дедалі зростаюча активність жінок у суспільному виробництві й соціальному житті як наслідок емансипації; набуття жінками чоловічих рис, «захоплення» керівних позицій; значне послаблення основних соціальних інститутів і насамперед сім'ї; поширення серед жінок наркоманії, алкоголізму, проституції, бродяжництва; вплив на лабільну жіночу психіку зростаючого в суспільстві напруження і конфліктності.

Найпоширенішими злочинами серед жінок є злочини проти власності (35% від загальної кількості злочинів скоєних жінками) та у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин (42%).

Територіальні відміни злочинності визначаються особливостями цілісного комплексу процесів, що відбуваються у конкретному регіоні. Вони є наслідком, по-перше, регіональної специфіки явищ соціально-економічного, соціально-культурного, організаційно-управлінського, правового характеру; по-друге, особливостей динаміки цих явищ у регіоні; по-третє, специфіки взаємодії різних явищ у одному і тому ж регіоні, різних характеристиках умов цієї взаємодії – стану зовнішнього соціального контролю, попереджувальної та правоохоронної діяльності [3].

Вивчаючи суспільно-географічні аспекти злочинності, головну увагу потрібно звертати на особливості демографічної ситуації або демографічні чинники. Статеві-вікова структура визначає не стільки інтенсивність фактичної злочинності, скільки її структуру.

Не підлягає сумніву пряма залежність злочинності від ступеня урбанізації території [5]. Коефіцієнт парної кореляції між рівнями злочинності та урбанізації області становить $r = 1,0$, що свідчить про сильний прямий зв'язок між досліджуваними явищами. У Вінницькій області для міст обласного підпорядкування характерними є вищі, ніж у сільських адміністративних районах показники рівня злочинності та рівня судимості.

Частина злочинності пов'язана з невирішеністю проблем врахування етнічної структури населення, яке складається з представників різних етносів, але

перебуває в умовах одного регіону з його соціально-економічними та політичними умовами.

До важливих соціально-економічних чинників, які впливають на показники злочинності, належать загальний стан і територіальна організація економічної діяльності в цілому і окремих її складових, соціально-професійний склад населення, особливості структури населення за доходами з урахуванням їх величини чи джерел, особливості формування і використання трудових ресурсів регіону, безробіття, забезпечення необхідних потреб населення, які є важливими для їх виживання і відтворення населення.

Аналізуючи вплив таких чинників, як забезпеченість житлом, рівень безробіття та розмір середньої місячної зарплати населення області, виявили такі особливості. Коефіцієнт парної кореляції між рівнями злочинності та безробіття становить $r = 0,9$, що свідчить про сильний прямий зв'язок між явищами, тобто чим вищий рівень безробіття, тим вищий рівень злочинності у адміністративних районах області. Зв'язок між рівнем злочинності та розміром середньої місячної зарплати слабкий ($r = 0,4$). Розрахунок коефіцієнта кореляції між рівнем злочинності та забезпеченості населення житлом свідчить про наявний слабкий зворотній зв'язок між явищами ($r = -0,2$), тобто чим більша забезпеченість населення житлом, у певній мірі, тим менший рівень злочинності.

Соціально-економічні чинники впливають на злочинність не відразу, а через певний період, оскільки, по-перше, механізм цього впливу опосередкований характеристиками населення, суб'єктивним чинником; по-друге, злочинність породжують не власне економічні процеси, навіть дуже негативні, а негативні наслідки недостатнього врахування чи ігнорування цих процесів в управлінській діяльності, попередженні злочинності [3].

Адміністративні райони, місто Вінниця і міста обласного підпорядкування значно різняться за рівнем злочинності та судимості. Провівши розрахунок коефіцієнтів злочинності та судимості (на 10 тис. осіб), можна відмітити, що в межах регіону виділяються цілісні ділянки територій із своєю географічною ситуацією. Центральні адміністративні райони області характеризуються високими показниками як коефіцієнту злочинності, так і судимості. Зокрема, виділяються Вінницький (відповідно 146 та 25,2), Немирівський (92 та 38) та Тиврівський (82,5 та 31,4) райони. Для північних районів Вінницької області характерні низький рівень злочинності (від 51 до 71 злочинів на 10 тис. осіб), окремо можна виділити Хмельницький район із коефіцієнтами злочинності 51,6 та судимості 17,5.

Більша частина території області має середній рівень злочинності. Найнижчі коефіцієнти злочинності тут мають Шаргородський (41) та Піщанський (48,5) райони. Окремо варто відзначити район, який є лідером у південному регіоні за рівнем злочинності. Цю позицію займає Могилів-Подільський район (82,6). Такий високий рівень злочинності у районів пояснюється недостатньо ефективною оперативно-розшуковою діяльністю прикордонного загону щодо виявлення злочинів, пов'язаних із незаконним переправленням осіб через державний кордон.

Місто Вінниця має високий рівень коефіцієнту злочинності, що становить 151,6. Такий високий рівень спричинений високим рівнем урбанізації території, а відповідно й великою кількістю крадіжок, грабежів, розбоїв, вимагань, умисних вбивств та тяжких тілесних ушкоджень. Варто зазначити, що у більшості районів

області у 2013 р. кількість злочинів зростає, у деяких навіть удвічі, наприклад, у Бершадському, Вінницькому, Іллінецькому та Ямпільському. Зниження рівня злочинності спостерігалось у Козятинському, Піщанському та Чечельницькому районах тощо.

Охорона порядку у області та країні загалом базується на заходах кримінального покарання та на заходах попередження злочинів. Покарання виражається у позбавленні волі, арешті, громадських роботах, штрафів тощо. Розглядаючи кількість засуджених осіб в розрізі адміністративних районів області (на 10 тис. осіб), слід відмітити, що найбільша їх кількість припадає на Немирівський та Тиврівський райони (відповідно 38 - 37 засуджених на 10 тис. осіб). При цьому Вінницький район, який мав найвищий у області коефіцієнт злочинності (146 на 10 тис. осіб) характеризується низьким рівнем засуджених за вироками судів (25,2), що свідчить про низьку розкриваємість. Чітка тенденція прослідковується і у районах з низьким рівнем злочинності (Шаргородському, Хмільницькому, Літинському та Барському), для зазначених районів характерна і невелика кількість засуджених осіб (від 17-21 на 10 тис. осіб).

Висновки: Отже, у багатьох країнах світу, зокрема і в Україні, заходам попередження злочинності надається пріоритетне значення. Потребує істотного покращення розшукова робота оперативних підрозділів органів внутрішніх справ та боротьба з корупцією. У боротьбі зі злочинністю необхідно проводити заходи, спрямовані на зміцнення економіки, забезпечення населення робочими місцями, соціальні програми підвищення життєвого рівня, формування в суспільстві позитивного морального клімату, придушення таких пов'язаних із злочинністю явищ як пияцтво, наркоманія, бродяжництво, бідність, нелегальна міграція, міжнаціональні та інші конфлікти.

Література

1. Білецький М. І. Географія соціальних негараздів: становлення та розвиток науки в Україні / М.І. Білецький, Л.І. Котик // Матеріали наук.-практ. конф. «Регіон-2010: стратегія оптимального розвитку». – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – С. 18-21.
2. Мінченко С. Методологічні аспекти аналізу злочинності в регіоні / С. Мінченко // Право України. – 2001. – №4. – С. 114-117.
3. Скабара Р.М. Суспільно-географічні аспекти злочинності (на матеріалах Львівської області): Автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02 / Львів. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2003. – 18 с.
4. Статистичний щорічник Вінниччини 2013 / За ред. С. Н. Ігнатова. – Вінниця: 2014. – С. 527-537.
5. Федоренко Д. Про особливості рівня злочинності в урбанізованих регіонах України / Д. Федоренко // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – Вип. 4 (35). – С. 208-219.
1. Biletskiy M.I. Geografia sotsial'nyh negarazdiv: stanovlennia ta rozvytok nauki v Ukraini / M.I. Biletskiy, L.I. Kotyky // Materialy nauk.-prakt. konf. "Region – 2010: strategiya optymal'nogo rozvytku". – Kh.: KHNU imeni V.N. Karazina, 2010. – С. 18-21.
2. Minchenko S. Metodologichni aspekty analizu zlochynnosti v regioni / S. Minchenko // Pravo Ukrainy. – 2001. – № 4. – С. 114-117.
3. Skabara R.M. Suspil'no-geografichni aspekty zlochynnosti (na materialakh Lvivs'koi oblasti): Avtoref. dys. kand. geogr. nauk: 11.00.02 / L'viv. nats. univer. im. I. Franka. – L'viv, 2003. – 18 с.
4. Statystychnyi shchorichnyk Vinnychyny 2013 / Za red. S.N. Ignatova. – Vinnytsia: 2014. – С. 527-537.
5. Fedorenko D. Pro osoblyvosti rivnia zlochynnosti v urbanizovanykh regionakh Ukrainy / D. Fedorenko // Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy. – 2003. – Vyp. 4 (35). – С. 208-219.

Подано до редакції 31.03.2015

Рецензент – кандидат географічних наук Л.М. Кирилюк

НАУКОВІ ПОВІДМЛЕННЯ

Горміз О.В.

Інститут географії НАН України

Проблеми взаємовідносин суспільства і природи в контексті переходу до сталого розвитку

Серед глобальних проблем, які стоять перед суспільством, більшість пов'язані із проблемами у взаємовідносинах суспільства і природи. Без вирішення цих проблем неможливий подальший розвиток людства та існування життя на нашій планеті.

Теоретичні засади дослідження взаємовідносин суспільства і природи розробляла значна кількість вчених. Серед найбільш вагомих можна назвати праці В.І.Вернадського, Д.Форестера, Д.Медоуза, Г.Х. Брунтланд, М.М. Моїсеєва.

В українській географічній науці ці питання опрацьовані М.М. Паламарчуком, О.М. Мариничем, Л.Г. Руденком, М.Ф. Векличем, В.І. Галицьким, А.П. Золовським, І.О. Горленко, О.Г.Топчієвим, В.П. Палієнко, В.М. Пашенком, С.А. Лісовським, Г.О. Пархоменко, М.Д.Гродзинським, С.П.Соньком та іншими науковцями.

Розвиток природи в останні десятиліття все більше залежить від антропогенного впливу, спричиненого бурхливим розвитком можливостей людського суспільства. Тому не дивно, що сьогодні проблеми, які стосуються взаємодії людини і природи, вважаються одними з найбільш складних.

При цьому ми повинні пам'ятати, що людина є складовою природи. Діяльність людини залежить від законів природи. Процес взаємодії людини і природи пов'язаний перш за все з господарською діяльністю. До початку ХХ ст. вплив господарської діяльності на планеті мав менші масштаби. В даний час антропогенна діяльність охопила всю планету, стала глобальною. Суспільство не може існувати без природи, оскільки природні блага забезпечують життєдіяльність людини. Будучи по суті невід'ємною частиною Природи, Людство в своїх відносинах з нею пройшло ряд етапів: від існування як одного із біологічних видів, поклоніння природним силам до ідеї повної і безумовної влади людини над природою. Катастрофічні наслідки останньої ми повною мірою пожинаємо сьогодні. Людина є часткою природи, але з часу, коли стала соціальною істотою, все більше впливає на неї й у своєму суспільному бутті давно перестала бути пасивним спостерігачем. Своїми діями суспільство вносить великі зміни в природу і змінюється саме. Академік Вернадський, розвиваючи ідею ноосфери, наголошував, що людина відрізняється від інших представників живого світу біосфери тим, що активно впливає на земні процеси і завдяки науко-технічному прогресу стала «другою геологічною силою».

В останні півстоліття все більше і більше збільшується негативний вплив суспільства на навколишнє природне середовище. Масштаби використання природних ресурсів людством зростають так стрімко, техногенний тиск на природне середовище став таким інтенсивним, що вже нині стають реальними глобальна екологічна криза і катастрофа [11].

Першопричиною і першоджерелом сучасного загострення глобальної кризи вважається стрімке зростання чисельності населення. Абсолютний приріст